

Dr. Maša Marochini Zrinski,¹
Docent Pravnog fakulteta,
Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК
doi:10.5937/zrpfni1777017M

UDK: 347.63:341.645.2(4-672EU:497.5)

Раđ примљен: 01.10.2017.

Раđ прихваћен: 30.11.2017.

PRAVO OČEVA NA POŠTOVANJE OBITELJSKOG ŽIVOTA: PRESUDE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE

Apstrakt: U radu je prikazana praksa Europskog suda za ljudska prava u odnosu na Republiku Hrvatsku, koja se bavi pitanjima povrede članka 8 Europske konvencije, konkretno povrede prava očeva na poštovanje obiteljskog života. Ključni element povrede navedenog prava je neispunjenje pozitivne obveze države, što se ogleda u neučinkovitosti nacionalnih tijela u omogućavanju očeva-podnositelja zahtjeva u ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom. Neučinkovitost se posebice ogleda u sporosti i neefikasnosti rada nadležnih centara za socijalnu skrb i sudova, kao i nezadovoljavajućoj primjeni postojećeg zakonskog uređenja a ponekad i nezadovoljavajućem zakonskom uređenju. U konkretnim predmetima problem predstavlja i činjenica da, nakon donošenja presude Europskog suda, šteta za podnositelje ne može biti ispravljena nikakvim pojedinačnim mjerama osim isplatom pravedne naknade koja ne može nadoknaditi godine u kojima podnositelji nisu ostvarivali osobne odnose sa djecom. Iz navedenog razloga je prevencija konkretnim općim mjerama od posebne važnosti za navedene probleme. Moguće buduće povrede se prije svega mogu spriječiti edukacijom i povećanjem učinkovitosti zaposlenika centara i sudova, no čini se kako se u Republici Hrvatskoj mnogo više radi na donošenju novih zakonskih rješenja nego na poboljšanju provedbe postojećih, što će također biti prikazano u radu.

Ključne riječi: Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda; Europski sud za ljudska prava; pravo na poštovanje obiteljskog života; prava očeva; presude protiv Republike Hrvatske.

1 mmarochini@pravri.hr

1. Uvod²

Pravo na poštovanje obiteljskog života temeljno je ljudsko pravo sadržano u članku 8³ Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija)⁴. Tijelo zaduženo za primjenu Konvencije je Europski sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Sud, Europski sud), koji putem svojih presuda i odluka tumači Konvenciju i uspostavlja konvencijske standarde zaštite ljudskih prava koji se primjenjuju na nacionalnoj razini a čije presude i odluke su obvezujućeg karaktera. Za ovaj rad najvažnije je pitanje poštovanja prava na obiteljski život čiji je ključni element pravo na zajednički život kako bi se obiteljski odnosi mogli "normalno razvijati" a članovi obitelji mogli uživati u društvu jednih sa drugima (Harris, O'Boyle, Warbrick, 2014: 564).

U tom smislu treba odmah istaći da je, kao i kod većine prava zajamčenih Konvencijom, opseg prava na poštovanje obiteljskog života određen prvenstveno praksom Suda, dok je izraz obiteljski život autonomne prirode. Ovo je važno naglasiti kako bi se otklonile moguće paralele s nacionalnim uređenjima u „matičnim“ područjima i naglasilo da je riječ o konvencijskom tumačenju određenih pojmova. Naime, autonomno tumačenje pojma obiteljski život znači kako definicije koje koriste nacionalna zakonodavstva Sud neće uzimati u obzir nego će procjenjivati *de facto* situacije u svakom pojedinom predmetu. Načelo autonomnosti ima zadaću osigurati jedinstvenu primjenu konvencijskih pravnih pojmova unutar nacionalnih pravnih sustava, ali i sačuvati njihovo izvorno konvencijsko značenje sprječavajući njihovu promjenu jednostranim djelovanjem nacionalnih vlasti (Letsas, 2009: 48).

Upravo autonomna priroda pojma obiteljski život znači kako kada utvrđuje postojanje obiteljskog života Sud odlučuje ovisno o činjenicama pojedinog slučaja. Iz tog razloga je Sud stvorio osobito bogatu praksu u odnosu na odlučivanje o prethodnom pitanju: što čini obiteljski život u smislu članka 8.

2 Sažetak ovog rada je izložen na XXIII Savjetovanju pravnika „Petar Simonetti: vlasništvo-obveze-postupak“ održanom u Poreču u ožujku 2017.

3 Čl. 8 Konvencije: 1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja. 2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

4 (Europska) konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.

1.1. Što čini pojam obiteljskog života prema Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava?

Suštinski, pravo na obiteljski život, odnosno njegovu zaštitu podrazumijeva pravo članova obitelji na zajednički život i razvijanje međusobnih odnosa. Sve ove kategorije ne podliježu usporedbi s nacionalnim kategorizacijama i parametrima kojima se služe domaći pravni sustavi, pa čak niti u terminološkom smislu. Ovo vrijedi i za „zajednički život“ koji, međutim, nije čak niti *conditio sine qua non* obiteljskog života; obiteljski život može postojati i među članovima obitelji koji žive odvojeno. Odgovor na pitanje može li neka osoba legitimno (u smislu kriterija iz čl. 8 Konvencije) polagati pravo na obiteljski život ovisiti će o određenom odnosu između uključenih osoba, i, u većini slučajeva, postojanju istinskih, bliskih veza. Činjenica da je osoba u krvnom srodstvu s drugom osobom ne mora nužno određivati pitanje da li postoji „obiteljski život“. Značajni su i drugi faktori, kao što je starosna dob i ovisnost pojedinaca o kojima se radi. Ono što je ključno za Sud je postojanje *de facto* (faktične, konkretne) obiteljske veze.⁵ Kao što je spomenuto, Sud pojam obiteljski život tumači autonomno, a pored toga se i opseg njegove zaštite u smislu konvencijskog pojma uvelike promijenio od početka primjene Konvencije do danas. Promjene u opsegu pojma obiteljski život pokazuju kako Sud (i prijašnja Komisija) tumače Konvenciju u skladu sa društvenim promjenama, odnosno kako je Konvencija *živući instrument* (Harris et al., 2014: 526) koji se ima evolutivno tumačiti.⁶ Praksa Suda pokazuje kako pojam obiteljski život uključuje nekoliko skupina odnosa među određenim osobama, poput obiteljskog života između bračnih drugova i parova koji žive u

5 Vidi npr. *X i drugi protiv Austrije* (2013) ECHR 19010/07, *Elsholz protiv Njemačke* (2000) ECHR 25735/94.

6 S primjenom načela živućeg instrumenta (*living instrument*) Sud je počeo već 1978. u presudi *Tyrer protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1978) ECHR 5856/72 i, iako je tada njegova primjena bila kritizirana, ono se danas koristi kada god se Konvenciju treba primijeniti u skladu sa suvremenim zahtjevima društva. Primjerice, unatrag nekoliko godina za istospolnu zajednicu Sud nije smatrao da čini obiteljski život nego samo da spada pod opseg pojma privatnog života. No, danas je nesporno da istospolna zajednica dviju osoba, koje zadovoljavaju uvjete kao i izvanbračna zajednica, predstavlja obiteljski život. Vidi *Pajić protiv Hrvatske* (2016) ECHR 68453/13.

izvanbračnoj zajednici⁷; obiteljskog života između drugih osoba⁸; obiteljskog života sa posvojenom djecom te regulaciju pitanja povjeravanja djece na skrb.⁹ Za ovaj rad su ključne obiteljske veze, odnosno obiteljski život s obzirom na djecu. Posebno su zanimljiva stajališta koja je Sud iznio povodom ocjene određenih odnosa s obzirom na pitanje postoje li ili ne zajednička djeca te s tim u vezi i to radi li se o djetetu rođenom između roditelja koji su u braku ili ne.

1.1.1. Obiteljske veze kada su roditelji u braku

Kada se radi o bračnoj zajednici, odnosno braku,¹⁰ smatra se da je dijete rođeno u braku *ipso jure* dio tog odnosa od trenutka djetetovog rođenja. Samom tom činjenicom između roditelja i djeteta postoji veza koja čini obiteljski život i koju kasniji događaji, osim u iznimnim okolnostima, ne mogu raskinuti.¹¹

7 Sud smatra da se pravo na obiteljski život, u prvom redu, odnosi na bračne drugove, te da obuhvaća njihovo pravo na zajednički život. Ovo se odnosi i na situacije u kojima bračni drugovi, zbog okolnosti na koje ne mogu utjecati, nisu u mogućnosti zasnovati zajednički dom. Osobe (parovi) koje žive zajedno, a nisu u braku, također uživaju zaštitu iz članka 8, ako je odnos među njima stabilan i „predan.“ Također, Sud smatra „neprirodnim“ stav da, za razliku od heteroseksualnog para, istospolni par ne bi mogao uživati „obiteljski život“ (i njegovu zaštitu) u svrhe članka 8. Stoga je u određenim predmetima izrijeком kazao kako odnos istospolnog para koji živi u stabilnom faktičnom partnerstvu spada pod pojam „obiteljski život“ na isti način kao što bi to vrijedilo i za heteroseksualni par u istoj situaciji. Stoga prava koja uživaju izvanbračni drugovi moraju biti zajamčena i istospolnim partnerima. *Schalk i Kopf protiv Austrije* (2010) ECHR 30141/04, *Gas i Dubois protiv Francuske* (2012) ECHR 25951/07, *P. B. i J. S. protiv Austrije* (2010) ECHR18984/02, te *Pajić protiv Hrvatske* (2016).

8 Obiteljski život u smislu čl. 8 se može ostvariti i između bliskih rodnika, primjerice braće i sestara, djedova, baki i unučadi, te ujaka i nećaka.

9 Iako Konvencija ne jamči pravo na posvojenje u okviru čl. 8, niti obvezuje državu da dodijeli status osobi posvojitelja, odnosno djetetu status posvojenog djeteta (Harris et al, 2014: 567), kada je došlo do posvojenja, pravo na poštovanje obiteljskog života obuhvaća i odnos između posvojitelja i posvojenog djeteta. Neovisno, međutim, i to je, također potrebno naglasiti, dođe li do posvajanja, Sud smatra da odnos obiteljskog života između posvojenog djeteta i njegove biološke obitelji nije nužno raskinut. Naime, Sud će uvijek djelovati na načelu najboljeg interesa djeteta. S druge strane, povjeravanje djece na skrb ne raskida vezu obiteljskog života između djeteta i njegovih roditelja ili drugih članova obitelji. Stav je Suda da nacionalne vlasti moraju uvijek nastojati omogućiti ponovno spajanje obitelji, no to ne znači da se spajanje mora dogoditi (INTERIGHTS: 84).

10 Treba naglasiti kako, iako će se za potrebe ovog rada koristiti oba termina, brak i bračna zajednica nisu istovjetni pošto sklapanjem braka ne nastaje nužno bračna zajednica. Za postojanje bračne zajednice nužno je da bračni drugovi ostvaruju sadržaj braka dijeljenjem životnih sadržaja, te se formalno može sklopiti brak u kojem ne postoji bračna zajednica jer bračni drugovi ne dijele životne sadržaje (Cikač, 2015: 179).

11 Vidi presudu Suda u predmetu *Nazarenko protiv Rusije* (2015) ECHR 39438/13, gdje je Sud našao povredu prava na poštovanje obiteljskog života podnositelja koji je, nakon što je

1.1.2. Obiteljske veze kada roditelji nisu u braku

Djeca rođena u zajednici para koji nije u braku, ali kod kojeg postoji međusobna „predanost“ također se „automatski“ smatraju dijelom te obitelji i uživaju pravo na poštovanje obiteljskog života. Dijete koje je rodila majka koja je tzv. samohrani roditelj ima „automatski“ pravo na poštovanje obiteljskog života s majkom.¹² Potrebno je naglasiti kako takav „automatizam“ ne vrijedi kada je riječ o ocu a s obzirom na to da činjenica da je netko biološki otac djeteta ne povlači „automatski“ za sobom utvrđenje da se radi o obiteljskom životu, tj. njegovoj zaštiti prema čl. 8 Konvencije. Međutim, Sud je prihvatio da obiteljski život može uključiti i „potencijalni odnos koji se može razviti između izvanbračnog djeteta i njegovog biološkog oca, da značajni faktori uključuju prirodu odnosa između bioloških roditelja i iskazani interes i predanost oca djetetu, kako prije tako i nakon njegovog rođenja.“¹³ Ovdje posebno treba naglasiti da je, kada govorimo o pitanjima utvrđivanja očinstva, bilo da je podnositelj zahtjeva dijete, odnosno majka ili mogući otac djeteta, Sud ove predmete uglavnom razmatrao u domeni zaštite privatnog, a ne obiteljskog života.¹⁴

Također, važno je spomenuti kako Sud smatra da je u slučaju prestanka određenog odnosa među roditeljima, odnosno razvoda braka, važno drugom roditelju priznati pravo na pristup i održavanje redovitog kontakta sa djetetom. U tim slučajevima država ima pozitivnu obvezu omogućiti, kada su za to ispunjene pretpostavke, kontakte i druženje čak i kada drugi roditelj opstruira takva druženja. Upravo ovi predmeti su ključni za navedeni rad i biti će detaljno prikazani u nastavku.

Jednom kada je utvrđeno da je došlo do miješanja u obiteljski život, Sud mora primijeniti test razmjernosti¹⁵, odnosno ispitati je li država propustila ispuniti

utvrđeno da nije biološki otac djeteta, u potpunosti isključen iz djetetovog života, a s kojim je prethodno uspostavio čvrstu obiteljsku vezu pošto su do razvoda podnositelja i majke djeteta svi godinama živjeli zajedno.

12 *Marckx protiv Belgije* (1979) ECHR 6833/74.

13 *Lebbink protiv Nizozemske* (2004) ECHR 45582/99, §36). Vidi također *Keegan protiv Irske* (1994) ECHR 16969/90 i *Ahren protiv Njemačke* (2012) ECHR 45071/09.

14 Vidi predmete *Rasmussen protiv Danske* (1984) ECHR 8777/79, *Paulik protiv Slovačke* (2006) ECHR 10699/05, te *Mikulić protiv Hrvatske* (2002) ECHR 53176/99. Iako, u novijem predmetu *Krušković protiv Hrvatske* (2011) ECHR 46185/08, je Sud odlučivao o postupku priznanja očinstva kao o pitanju iz oblasti obiteljskog života.

15 Odredba čl. 8 jamči tzv. kvalificirana prava koja su uvjetovana općim/javnim interesom tj. kod njih dolazi do „sukoba“ između javnog interesa i prava pojedinca te vrlo često u svojim presudama Sud procjenjuje jesu li nametnuta ograničenja zakonita tj. opravdana jednim od taksativno navedenih legitimnih ciljeva, primjenjujući tzv. test nužnosti u demokratskom društvu, odnosno test razmjernosti.

svoju pozitivnu obvezu koja proizlazi iz članka 8. Kada se radi o narušavanju ili miješanju u obiteljski život, polje slobodne procjene država je ograničeno. Osim toga, Sud će pomno razmotriti opravdanje koje je pruženo za miješanje.

1.2. Pozitivne obveze države

Kod predmeta u kojima se pojavljuje pitanje neispunjenja pozitivne obveze države, Sud načelno ne koristi spomenuti test razmjernosti, već razmatra da li važnost pojedinačnog interesa zahtijeva nametanje pozitivne obveze državi putem sudske odluke, imajući u vidu ravnotežu koja se mora ostvariti između suprotstavljenih interesa u konkretnom slučaju. Načelo pozitivne obveze Sud je prvi put naglasio upravo u predmetu koji se tiče prava na obiteljski život.¹⁶

Pozitivni aspekti poštovanja obiteljskog života obuhvaćaju, tako, „pravno“ priznanje (i reguliranje) obiteljskih veza između roditelja i djece rođene izvan braka; roditelja i djece rođene u braku; obvezu registriranja obiteljskih veza istospolnih partnera; te imigracijske odluke u kontekstu ponovnog okupljanja obitelji (Batistić Kos, 2012: 227–234).

Upravo su pozitivne obaveze iz članka 8 ključne za predmete koji će biti prikazani u ovom radu, gdje Sud opetovano naglašava kako se učinkovito uživanje prava na obiteljski život ne može ostvariti samo nametanjem negativne obaveze državama da se ne miješaju u ostvarivanje prava na obiteljski život, već vrlo često države moraju ispuniti i pozitivnu obvezu.¹⁷

Prvi slučaj koji je u ovom smislu bio značajan za Republiku Hrvatsku i u kojem su za nju konstituirane pozitivne obveze prema čl. 8 je *Mikulić protiv Hrvatske*, u kojem je Sud utvrdio obvezu države da osigura učinkovit pravni sustav – sustav koji će djetetu omogućiti da u sporu utvrđivanja očinstva utvrdi identitet svoga oca u razumnom roku.

2. Pravo očeva na poštovanje obiteljskog života: presude protiv Republike Hrvatske

Prije prikaza prakse Suda u odnosu na pravo očeva na poštovanje obiteljskog života¹⁸ treba ponovno naglasiti kako očevi djece rođene u braku „automatski“

16 *Marckx protiv Belgije* (1979), § 31.

17 Važno je također naglasiti kako i kod negativnih i kod pozitivnih obaveza Sud naglašava polje slobodne procjene koje uživa država. Načelo slobodne procjene od strane Suda se koristi na razne načine, odnosno stupanj diskrecije koji je dopušten državama se razlikuje od slučaja do slučaja, ovisno o kontekstu pojedinog slučaja.

18 Naravno da se u praksi Suda javljaju i brojni predmeti u kojima je povrijeđeno pravo majki na poštovanje obiteljskog života poput primjerice *Karadžić protiv Hrvatske* (2005) ECHR

ostvaruju pravo na uživanje obiteljskog života sa djetetom, odnosno uživaju zaštitu iz čl. 8 Konvencije. S druge strane, očevi djece rođene izvan braka, za razliku od majki, ne stječu „automatski“ to pravo. No to ne znači da očevi ne uživaju zaštitu svojih roditeljskih prava. Oni mogu priskrbiti „standard“ obiteljskog života na dva načina: „1. tako da doista skrbe za dijete, u pravom smislu te riječi. To nužno ne zahtijeva da otac živi s djetetom, ali mora uključivati određene vrste kontakata s djetetom i skrbi za dijete; te 2. ako je do začeca djeteta došlo za vrijeme održavanja jednog obvezujućeg odnosa“ (Jakovac-Lozić, 2011: 1139–1140).

Predmeti u kojima je Sud odlučivao o pravima očeva na poštovanje obiteljskog života uključuju primjerice predmet u kojem je biološki otac tužio državu jer je dijete dano na posvojenje bez njegovog pristanka,¹⁹ zatim predmet u kojem je otac bio onemogućen u ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom isključivo zbog svoje seksualne orijentacije,²⁰ predmet gdje otac djeteta rođenog izvan braka nije mogao dobiti zajedničku skrb (bez pristanka majke) isključivo zbog nedostataka bračnog statusa,²¹ predmet u kojemu je ocu onemogućeno ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom nakon što je utvrđeno da on nije biološki otac,²² ili primjerice predmet gdje je otac bio u nemogućnosti ostvariti susrete i druženja sa sinom za vrijeme trajanja brakorazvodne parnice.²³ U svim ovim predmetima je Sud utvrdio povredu prava na poštovanje privatnog i/ili obiteljskog života podnositelja zahtjeva.²⁴

Predmeti u kojima su podnositelji zahtjeva očevi tužili Republiku Hrvatsku za povredu prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života su *Adžić, Marić, Gluhaković, Krušković i Ribić protiv Hrvatske*. Predmetima *Gluhaković, Krušković i Ribić* će se posvetiti posebna pozornost, budući da predmeti *Marić i Adžić* nisu ilustrativni u smislu nemogućnosti oca da viđa dijete zbog neučinkovitog rada

35030/04 i *Hoffmann protiv Austrije* (1993) ECHR 12875/87. No predmeti u kojima je došlo do povrede prava očeva na obiteljski život se posebno razmatraju iz razloga specifičnosti problema vezanog uz konstituiranje prava na obiteljski život očeva koji nisu u braku sa majkom djeteta.

19 *Keegan protiv Irske* (1994).

20 *Salgueiro da Silva Mouta protiv Portugala* (1999) ECHR 33290/96.

21 *Zauneger protiv Njemačke* (2009) ECHR 22028/04.

22 *Nazarenko protiv Rusije* (2015).

23 *Kilic protiv Turske* (2000) ECHR 22492/93. U ovu skupinu spadaju i dvije ključne presude protiv RH koje će u nastavku biti prikazane, *Gluhaković protiv Hrvatske* (2011) ECHR 21188/09 i *Ribić protiv Hrvatske* (2015) ECHR 27148/12.

24 Vidi također *Kuppinger (br. 2) protiv Njemačke* (2015) ECHR 62198/11, *Vojnity protiv Mađarske* (2013) ECHR 29617/07, *Bondavalli protiv Italije* (2015) ECHR 35532/12 i dr.

domaćih tijela. Naime, u predmetu *Adžić protiv Hrvatske*²⁵ podnositelju je povrijeđeno pravo na poštovanje obiteljskog života iz razloga što, prema stavu Suda, domaća tijela nisu učinkovito postupala u izvanparničnom postupku radi povratka njegova sina temeljem Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece iz 1980.²⁶ S druge strane, u predmetu *Marić protiv Hrvatske*²⁷ radilo se nepostojanju zakonske odredbe koja bi obvezivala bolnicu da obavijesti roditelje u tome gdje je njihovo mrtvorođeno dijete pokopano.

U daljnjem tekstu detaljno se analiziraju predmeti *Gluhaković*,²⁸ *Krušković*²⁹ i *Ribić*³⁰ u kojima je Sud našao kako država nije ispunila svoju pozitivnu obvezu učinkovitog osiguranja prava na obiteljski život podnositelja zahtjeva.

2.1. *Gluhaković protiv Hrvatske*

Vraćajući se na predmete ključne za ovaj rad, prvi (kronološki) među njima je *Gluhaković*, koji se odnosio na praktičnu nemogućnost podnositelja na susrete i druženje sa djetetom, odnosno na susrete u otežanim okolnostima tijekom razdoblja od početka 2000. pa sve do donošenja presude Suda 2011. godine.

2.1.1. Činjenice predmeta

Podnositelja zahtjeva je u srpnju 1999, dok je bila trudna, supruga A. ostavila a 25. prosinca 1999. rodila je kćer I. K. Pred Općinskim sudom u Rijeci kao i pred Centrom za socijalnu skrb Rijeka provedeno je nekoliko zasebnih postupaka koji

25 *Adžić protiv Hrvatske* (2015) ECHR 22643/14. Mišljenje je autorice kako je Europski sud, koji često kritizira pretjerani formalizam i nefleksibilnost u postupanju nacionalnih tijela, upravo u ovom predmetu presudio s pretjeranim formalizmom, temeljeći odluku na činjenici kako je domaćim sudovima trebalo preko tri godine za donošenje pravomoćne presude, a ne uzimajući u obzir da je upravo podnositelj zahtjeva uvelike pridonio dugotrajnosti postupka u cjelini (primjerice podnošenjem žalbi na odluke i tražeći izuzeće sudaca), te kako su nacionalna tijela tokom cijelog postupka vodila računa o interesima djeteta. Iz navedenih razloga navedeni predmet neće biti detaljno prikazan, s obzirom na to da je i otac, podnositelj zahtjeva, uvelike pridonio dugotrajnosti postupanja nacionalnih tijela.

26 Objavljena u Sl. l. bivše SFRJ MU 7/1991. Notifikacijom o sukcesiji Hrvatska je postala strankom Konvencije 8. listopada 1991. (NN MU, br. 4/1994). Također, vidi *Karadžić protiv Hrvatske* (2005), u kojem podnositeljica zahtjeva majka tvrdila kako su hrvatska tijela bila izrazito spora u parničnim i ovršnim postupcima radi vraćanja djeteta roditelju skrbniku temeljem Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece iz 1980, kao i činjenično vrlo sličan predmet *Vujica protiv Hrvatske* (2015) ECHR 56163/12.

27 *Marić protiv Hrvatske* (2014) ECHR 50132/12.

28 *Gluhaković protiv Hrvatske* (2011).

29 *Krušković protiv Hrvatske* (2011).

30 *Ribić protiv Hrvatske* (2015).

se odnose na susrete i druženja između podnositelja zahtjeva i njegove kćerke I. K. Međutim, iako je već u svom zahtjevu Centru za socijalnu skrb podnesenom početkom 2000. podnositelj tražio da mu se dozvoli viđati dijete svaka četiri dana, zbog toga što radi u Italiji, te je njegov cjelokupni raspored organiziran na način da radi tri cijela dana, a onda je četvrti dan slobodan, navedenom zahtjevu nije udovoljeno niti na jednoj razini. Naime, ni u jednom od postupaka koji su se vodili nadležna tijela (Centar za socijalnu skrb, te Općinski i Županijski sud, a konačno i Ustavni sud RH) nisu se obazirala na navode podnositelja o njegovu radnom vremenu, niti su obrazlagali zašto se vrijeme susreta i druženja uređuje na fiksni način s obzirom na dane u tjednu (Korać Graovac, 2013: 43). Također, a s obzirom na to da je podnositelju dijagnosticirano da boluje od paranoidne psihoze, susreti i druženja su bili mogući samo uz nadzor i u prikladnim prostorijama. Međutim, nacionalna tijela nisu kroz razdoblje od 11 godina našli, niti su pokušali naći, prikladne prostorije za ostvarivanje susreta i druženja. Dakle, cijelo vrijeme trajanja postupaka podnositelj je viđao dijete u otežanim okolnostima, kako zbog susreta u neadekvatnim prostorijama tako i zbog neuvažavanja, od domaćih tijela, njegovog radnog rasporeda.

Tek je u ožujku 2010. Općinski sud u Rijeci naložio održavanje kontakata između podnositelja zahtjeva i I. K. jednom tjedno kad je podnositelj zahtjeva slobodan, u trajanju od tri sata, u nazočnosti treće osobe dok su roditelji trebali pronaći rješenje za mjesto susreta. Međutim, podnositelj zahtjeva je naveo kako ova presuda nije pravilno izvršena jer nije pronađeno nikakvo prikladno mjesto za susrete, a djetetova je majka odbila dozvoliti mu da se sastaje s I. K. u njegovom stanu.

2.1.2. Odluka Europskog suda

Vezano uz navodnu povredu čl. 8, Europski sud je naglasio kako su, iako nisu nikada podnositelju zahtjeva zapriječili susrete i druženja s kćerkom te su opetovano nalagali da se susreti između njega i njegove kćerke održavaju, nacionalni sudovi istovremeno zanemarivali stvarnost situacije podnositelja zahtjeva s obzirom na njegov radni raspored. Pored toga, sudovi nisu uzimali u obzir upozorenja djelatnika Savjetovišta za brak, obitelj i mladež i Centra za socijalnu skrb da prostor određen za susrete i druženja oca s djetetom nije odgovarajući. Pri donošenju odluke Sud je imao na umu tvrdnju podnositelja zahtjeva da nije ostvario susrete i druženja sa svojom kćerkom od srpnja 2007, što je sve zajedno dovelo do povrede pozitivne obveze države da učinkovito omogući susrete i druženja roditelja s djetetom, a koje proizlaze iz čl. 8 Konvencije.³¹

Valja spomenuti i posebnost ove presude koja se sastoji u tomu da je Sud izašao iz „okvira“ donošenja isključivo deklaratorne presude, već je naznačio i vrstu

31 *Gluhaković protiv Hrvatske* (2011), § 60–70.

mjere koja treba biti poduzeta. Konkretno, Sud je rekao "da u svrhu ispunjenja svoje obveze iz članka 46. Konvencije tužena država treba osigurati djelotvorne susrete i druženja između podnositelja zahtjeva i njegove kćerke u vrijeme koje je spojivo s radnim rasporedom podnositelja zahtjeva i u prikladnim prostorijama, na temelju presude Općinskog suda u Rijeci od 8. ožujka 2010."³²

2.1.3. Izvršenje presude

Ova presuda je u potpunosti izvršena do studenog 2013, te se Odbor ministara³³ pozvao na akcijsko izvješće³⁴ poslano od vlade RH i iz kojeg proizlazi da su ispunjene sve pojedinačne mjere potrebne za izvršenje presude. Centar za socijalnu skrb je još za vrijeme trajanja postupka pred Europskim sudom poduzeo mjere kako bi osigurao susrete i druženja između podnositelja između njegove kćeri. Također, radi se na poboljšanju odnosa između podnositelja i njegove bivše supruge, čime je olakšano održavanje susreta u skladu sa podnositeljevim radnim rasporedom i školskim obavezama njegove kćeri. Konačno, omogućeno je podnositelju da povremeno viđa dijete i izvan predviđenog rasporeda. Iz svega navedenog jasno je, prema tvrdnjama vlade RH, da su ispunjene sve pojedinačne mjere navedene u presudi Suda, a sa čim se složio i Odbor ministara.³⁵

U ovom predmetu može se primijetiti da je, unatoč činjenici izvršenja presude, došlo do ozbiljnog narušavanja odnosa između roditelja i djeteta, i pitanje je li uopće moguće očekivati da će se tako narušeni odnosi moći popraviti. Posljedica je to, kako se vidi iz predmeta, suđenja izvan zahtijevanog razumnog roka, a

32 *Ibid.*, §89.

33 Odbor ministara Vijeća Europe čine ministri vanjskih poslova svih država članica Vijeća koji djeluju u Odboru kao predstavnici svojih država, a ne kao neovisni stručnjaci za ljudska prava. Sam Odbor ministara je tijelo koje nadzire izvršavaju li države presude Suda. Njihov nadzor se sastoji: – u slučaju presude o pravednoj naknadi prema članku 41, u provjeri da li je država isplatila dosuđeni iznos podnositelju zahtjeva; – u slučaju presude o pojedinačnim mjerama da su one izvršene prema pojedincu kome je utvrđena povreda nekog ljudskog prava (one se mogu sastojati od povrata u prijašnje stanje, ponovno pokretanje postupka pred nacionalnim tijelom, brisanje kaznenog dosjea) te; – u slučaju presude koja sadrži opće mjere da su one usvojene kako bi se izbjeglo daljnje kršenje Konvencije (to mogu biti zakonodavne ili upravne reforme, promjenu administrativne prakse i slično).

34 Odbor ministara, 1236 sastanak (22-24 September 2015) (DH) - Action plan (12/06/2015), https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804abe95 (09. 06. 2017).

35 Iznos pravične naknade je isplaćen u rujnu 2011. Što se tiče općih mjera, vlada RH je utvrdila kako je presuda prevedena na hrvatski jezik, javno objavljena i prosljeđena svim relevantnim tijelima u RH, od Ustavnog suda do Centra za socijalnu skrb u Rijeci. Pošto nema sličnih predmeta pred Sudom, za izvršenje ove presude bilo je dovoljno ispuniti pojedinačne mjere i gore navedene opće.

uočljivo je i formaliziranje prilikom postupanja nadležnih tijela, koje je rezultat nedovoljno smislenog tumačenja propisa. Sve to dovodi do zanemarivanja najvažnijeg, a to je najbolji interes djeteta.

2.2. Krušković protiv Hrvatske

Sljedeći značajan predmet koji valja spomenuti jest *Krušković protiv Hrvatske*, u kojem je podnositelju povrijeđeno pravo iz članka 8 i zbog neučinkovitosti rada nacionalnih tijela (prvenstveno Centra za socijalnu skrb), kao i zbog nepostojanja zakonskog rješenja kojim bi se omogućilo priznanje očinstva i osobama koje su lišene poslovne sposobnosti.

2.2.1. Činjenice predmeta

Dana 30. lipnja 2007. K. S. je rodila kćer K., a kao oca djeteta navela je podnositelja zahtjeva. Podnositelj je, uz suglasnost K. S., u Matičnom uredu u Rijeci dao izjavu da je on otac djeteta, te je istu izjavu dao i pred Centrom za socijalnu skrb Rijeka. Naknadno, Centar za socijalnu skrb Rijeka je obavijestio Matični ured da je podnositelj zahtjeva lišen poslovne sposobnosti, te je u skladu s tim Matični ured Rijeka pokrenuo postupak poništenja upisa podnositelja zahtjeva kao oca djeteta koji je i proveden. Dvije i pol godine kasnije Centar za socijalnu skrb Opatija (kao aktivno legitimiran za podnošenje tužbe prema tada važećem Obiteljskom zakonu) podnio je građansku tužbu Općinskom sudu u Opatiji protiv podnositelja zahtjeva, tražeći utvrđivanje očinstva. Postupak je u vrijeme odlučivanja Europskog suda bio još u tijeku.

Ono što je specifičnost ovog predmeta, a ujedno i najveći problem, jest da prema Obiteljskom zakonu iz 2003. (a koji je bio na snazi u vrijeme rođenja djeteta podnositelja zahtjeva),³⁶ s obzirom na nedostatak poslovne sposobnosti podnositelja, očinstvo je moglo biti utvrđeno samo sudskim postupkom i to podnošenjem tužbe za utvrđivanje očinstva od strane nadležnog centra za socijalnu skrb. Međutim, nadležni centar je to mogao ali nije bio dužan učiniti kao što nije bio propisan rok za pokretanje takvog postupka – izuzev krajnjeg – djetetovog 18. rođendana.³⁷

36 Narodne novine br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/2007, čl. 73.

37 U čl. 72, st. 2 Obiteljskog zakona iz 2003. bila je predviđena i mogućnost da majka djeteta podnese tužbu za utvrđivanje očinstva. Stoga, hipotetski, da je ona iskoristila to pravo moguće bi cijeli postupak završio ranije i povoljnije za podnositelja zahtjeva. No međutim, takvo što bi trebalo biti ili „znakom dobre volje majke“, ili eventualno plod kakvog sporazuma sa podnositeljem zahtjeva, odnosno njegovim skrbnikom. U svakom slučaju, da se sve to i dogodilo, ono ne bi bilo jamstvo izvjesnog ostvarenja prava koje se štiti Konvencijom, već samo pravo ostaje nezaštićeno i uvjetovano dispozicijama stranaka, dok bi isto trebala jamčiti i štiti država, odnosno njena tijela.

2.2.2. Odluka Europskog suda

U svojoj odluci Europski sud je prihvatio da ograničenja prava osoba lišenih poslovne sposobnosti kada se odnose na područje njihovog privatnog i obiteljskog života nisu u načelu u suprotnosti sa zahtjevima čl. 8 Konvencije. Međutim, ta ograničenja trebaju biti podvrgnuta određenim procesnim jamstvima³⁸ dok osobe u situaciji u kojoj je podnositelj zahtjeva imaju vitalan interes, zaštićen Konvencijom, da se utvrdi biološka istina o važnom vidu njihovog privatnog i obiteljskog života, te da ona bude pravno priznata. Baš kao i osobe lišene poslovne sposobnosti, i djeca rođena izvan braka imaju vitalan interes primati informacije potrebne kako bi se otkrila istina o važnom vidu njihovog osobnog identiteta, a to je identitet njihovih bioloških roditelja. Suprotno tvrdnjama Vlade, Sud nije mogao prihvatiti da je ova situacija u najboljem interesu za podnositelja zahtjeva kao ni za dijete.³⁹

Slijedom navedenog, Sud je smatrao kako nije postignuta pravedna ravnoteža između javnog interesa da se zaštite osobe lišene poslovne sposobnosti od toga da daju izjave na štetu sebi ili drugima, te interesa podnositelja zahtjeva da pravno bude priznato njegovo očinstvo K. – e, te je posljedično došlo do povrede prava iz čl. 8 Konvencije.⁴⁰

2.2.3. Izvršenje presude

Postupak nadzora nad izvršenjem ove presude je završen, što je Odbor ministara potvrdio Rezolucijom CM/ResDH(2017)338 usvojenom 17. listopada 2017.⁴¹ Prije svega, s obzirom na prirodu predmeta, pravomoćnost presude iz srpnja 2013. kojom se utvrđuje očinstvo podnositelja predstavlja dostatnu pojedinačnu mjeru.

Što će tiče općih mjera, rješenja predviđena Obiteljskim zakonom iz 2015. pružaju mogućnost priznanja očinstva i osobama lišenih poslovne sposobnosti, a time i zadovoljavajuće opće mjere. Naime, Obiteljskim zakonom iz 2015.⁴² u čl. 63 stoji da „(1) Očinstvo može priznati: 1. punoljetna osoba neovisno o svojoj poslovnoj sposobnosti...” dok članak 64, koji nosi naziv Pristanak i suglasnost očinstva, stoji da „(1) Za upis priznanja očinstva ovisno o okolnostima slučaja potrebni su sljedeći pristanci i suglasnost: 1. pristanak punoljetne majke neovisno o njezinoj poslovnoj sposobnosti...”⁴³

38 *Krušković protiv Hrvatske* (2011), § 30. i 31.

39 *Ibid.* § 34.

40 *Ibid.* § 42.

41 Rezolucija CM/ResDH(2017)338, <http://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECIdentifier%22:%5B%22001-178333%22%7D> (24. 10. 2017).

42 Obiteljski zakon, NN 103/15.

43 Zanimljivo je ovdje spomenuti obrazloženje prijedloga Obiteljskog zakona iz 2015. jer se predmet *Krušković* spominje na više mjesta, a posebice kod članka 63, gdje stoji kako

Autorica drži kako je svakako jedno od mogućih rješenja donošenje novih pravila i novog zakonskog uređenja. No, zakonodavne intervencije neće biti dovoljne ako ih neće pratiti učinkovit rad tijela koja su zadužena za njihovu provedbu, u prvom redu Centra za socijalnu skrb. Štoviše, da je tomu bilo tako, usprkos nezadovoljavajućem zakonskom rješenju, i da je Centar za socijalnu skrb podnio tužbu za utvrđivanje očinstva odmah nakon što mu je postalo poznato stanje podnositelja zahtjeva, moguće ovaj premet uopće ne bi ni došao pred Sud.

2.3. Ribić protiv Hrvatske

Jedan od najtežih slučajeva onemogućavanja oca u ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom je i najnoviji slučaj iz 2015. u kojem je zbog dugotrajnosti postupka predmet postao „bespredmetan“ pošto je sin podnositelja postao punoljetan.

2.3.1. Činjenice slučaja

Sin podnositelja je rođen u listopadu 1993. a već u prosincu iste godine se supruga Z. J. sa sinom odselila od podnositelja. U veljači 1996. Z. J. je pokrenula parnični postupak protiv podnositelja pred Općinskim sudom u Zagrebu tražeći razvod, povjeravanje i uzdržavanje za njihova sina. Tek u veljači 2000. podnositelj zahtjeva susret sa svojim sinom, prvi put nakon Uskrsa 1995, s obzirom na to da je supruga opstruirala njihove susrete, a lokalni centar za socijalnu skrb nije smatrao nužnim i potrebnim urediti pitanje njihovih susreta i druženja prije odluke suda. S obzirom na to da je (bivša) supruga podnositelja u međuvremenu čak i pokrenula postupak s ciljem lišenja podnositelja roditeljskog prava, presuda kojom je određeno pravo podnositelja na susrete i druženja sa sinom je donesena tek u srpnju 2004. a postala je pravomoćna u lipnju 2005., dakle kada je sin podnositelja imao 12 godina. Z. J. je međutim odbila postupiti po navedenoj presudi ometavši ostvarivanje podnositeljevih prava na susrete i druženja s djetetom. Stoga je podnositelj Općinskom sudu u Zagrebu podnio dva zahtjeva za ovrhu te presude. Sam ovršni postupak je trajao toliko dugo da je u lipnju 2009. podnositelj Vrhovnom sudu Republike Hrvatske podnio zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku u kojem je prigovorio zbog duljine trajanja ovršnog postupka. Međutim, u međuvremenu je podnositeljev sin navršio osamnaest godina čime je ovršni postupak postao bespredmetan te je obustavljen.

“Povod predloženim izmjenama glede priznanja očinstva od strane maloljetnih osoba (djece) i punoljetnih osoba koje nisu poslovno sposobne su višestruki: 1. Presuda Europskoga suda za ljudska prava u predmetu *Krušković protiv Hrvatske*...” (Vlada RH, 2015: 194–195)

Usporedo s gore navedenim parničnim postupkom vezanim uz skrb i susrete i druženja i ostalim sudskim postupcima,⁴⁴ lokalni centar za socijalnu skrb je djelovao na različite načine kako bi razriješio sukobe u obitelji iako je iz činjenica slučaja evidentno kako je uloga centra u ovako „zahtjevnom“ predmetu bila daleko od potrebne i primjerene s obzirom na njihove ovlasti.

2.3.2. Odluka Europskog suda

Pred Sudom je u travnju 2012. podnositelj prigovorio da su domaća tijela prekršila pozitivnu obvezu poštovanja njegova obiteljskog života zajamčenu čl. 8 Konvencije stoga što nisu osigurale redovite susrete i druženja njega i njegova sina koji su bili nužni za održavanje obiteljskih veza između njih s obzirom na to da je svog sina vidio samo tri puta od trenutka kada je bio star samo dva mjeseca do trenutka kada je navršio osamnaest godina.

Sud je zaključio da tako dugo razdoblje tijekom kojega podnositelj nije mogao održavati susrete i druženja sa svojim sinom *a priori* predstavlja kršenje pozitivnih obveza države na temelju članka 8 Konvencije, te se može opravdati samo u iznimnim okolnostima.⁴⁵ Činjenica da lokalni centar za socijalnu skrb nije smatrao potrebnim i nužnim urediti pitanje susreta i druženja podnositelja i njegovog sina prije ožujka 2003. je posebno iznenadila Sud, te je u izreci presude naglasio kako se smanjuje vjerojatnost ponovnog obiteljskog sjedinjenja, odnosno u konačnici prestaje, ako ocu i djetetu nije dopušteno da se uopće vide ili se vide toliko rijetko da se prirodno zbližavanje između njih vjerojatno neće dogoditi.

Stajalište Suda je kako ponašanje domaćih tijela odnosno nepoduzimanje potrebnih koraka koji su se od njih mogli razumno očekivati u svrhu olakšavanja ponovnog susreta između podnositelja i njegova sina dovelo do *de facto* odlučivanja o tom pitanju stoga što je podnositelj svog sina vidio samo tri puta prije nego što je navršio osamnaest godina. Prema tome, došlo je do povrede članka 8 Konvencije.⁴⁶

44 Od ostalih relevantnih postupaka treba spomenuti kazneni postupak protiv Z. J. gdje ju je Općinski sud u Zagrebu proglasio krivom po optužnici zbog odbijanja suradnje s centrom i službenicom za nadzor, ometanja mjera koje je naložio centar i zanemarivanja roditeljskih dužnosti u pogledu kontakata njezina sina s ocem.

45 *Ribić protiv Hrvatske* (2015), § 91.

46 *Ibid.* § 99–101.

2.3.3. Izvršenje presude

Kada govorimo o izvršenju ove presude evidentno je kako nikakve pojedinačne mjere (osim plaćanja pravične naknade podnositelju) nisu moguće. Što se tiče općih mjera, u svom izvješću se Republika Hrvatska pozvala na izmjene učinjene stupanjem na snagu Obiteljskog zakona iz 2015, prije svega na skraćivanje trajanja postupka kojim se uređuje pitanje ostvarivanja osobnih odnosa roditelja sa djetetom kao i povećanja učinkovitosti ovršnih postupaka koji se odnose na navedena pitanja. Također, prema navodima hrvatskih vlasti, brojne edukacije se provode kako bi se osiguralo postupanje centara za socijalnu skrb i sudova sa dužnom pažnjom, kako u samim postupcima u kojima se odlučuje o ostvarivanju obiteljskih odnosa tako i u ovršnim postupcima. Konačno, domaćim sudovima je omogućeno dosuditi čak i zatvorsku kaznu roditelju koji ne poštuje presudu o ostvarivanju obiteljskih odnosa.⁴⁷

Unatoč ovim navodima hrvatske vlade, Odbor ministara je naglasio kako očekuje daljnja izvješća od Republike Hrvatske, posebno vezano uz provedbu novih zakonskih rješenja. Ovakav zahtjev Odbora ministara razumljiv je i očekivan, a polazeći od toga da nije utvrđeno kako Obiteljski zakon iz 2003. nije pružao odgovarajući zakonodavni okvir, već su se u njegovoj primjeni pojavila nezadovoljavajuća postupanja. Posljedično, pitanje je da li bi izmjene i dopune zakona ili pak donošenje novog zakona u konkretnom predmetu bilo odlučno, ili bi *pro futuro*, kao uostalom i u svakom drugom slučaju veću pozornost trebalo posvetiti edukaciji i preventivnom djelovanju. Vlada RH se u svom izvješću pozvala na provođenje brojnih edukativnih mjera, stoga ostaje za vidjeti hoće li iste rezultirati većom zaštitom osoba onemogućenih u ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom.

3. Zaključak

Iz opsegom male, ali meritorno vrlo značajne prakse Europskog suda za ljudska prava u predmetima protiv Republike Hrvatske, a koja se tiče prava očeva na poštovanje obiteljskog života, mogli bi se ključnima označiti slijedeći problemi. U prvom redu, postoji problem nedovoljne učinkovitosti domaćih tijela u osiguranju poštovanja i uživanja navedenog prava. "Stari" je problem u Republici Hrvatskoj sporost i neučinkovitost pravosudnih i drugih nadležnih tijela, na kojem se u posljednje vrijeme značajno radi i primjetni su veliki napreci, ali svakako ima prostora da postupanje bude još učinkovitije. U ovoj posebno osjetljivoj materiji, a kako je vidljivo iz presuda Europskog suda koje su analizirane u radu, proizlaze još neka pitanja. Dio njih tiče se primjedbi upućenih zakonodavcu u pravcu „po-

47 Odbor ministara, Pending cases: current state of execution, *Ribic v Croatia*, <http://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22ribic%22%5D,%22EXECDocumentTypeCollection%22:%5B%22CEC%22%5D,%22EXECIIdentifier%22:%5B%22004-10227%22%5D%7D> (7. 6. 2017)

punjavanja zakonodavnih praznina“ koje postoje u uređenju obiteljskih odnosa. Jedan od problema prema ocjeni Suda jest i široka lepeza diskrecijskih ovlasti Centra za socijalnu skrb. Iz izvještaja koje Republika Hrvatska šalje Odboru ministara vidljivo je da se radi na poboljšanju rada navedenih tijela, no osnovni je problem što je u ovim pitanjima protek vremena od ključne važnosti i zato je potrebno inzistirati na najažurnijoj mjeri postupanja.

Stanja prikazana u radu povrjeđuju Konvencijom zaštićeno pravo i moraju se pronaći instrumenti kojima će se osigurati da do tih povreda ne dođe. Za naglasiti je, međutim, da je riječ o predmetima u kojima postoji posebna vrsta „senzibiliteta odnosa“ jer iz različitih razloga može doći do „opstruiranja prava“ od strane „druge strane“. Ovo nažalost nije rijetka pojava, te bi nacionalna tijela trebala imati na raspolaganju odgovarajuće instrumente. Ti instrumenti bi im omogućili da pravodobno reagiraju, po mogućnosti da se naglasi hitnoća postupanja i mogućnost djelovanja odgovarajućim privremenim mjerama. Za zapaziti je u ovim predmetima da se široka diskrecijska ovlast na strani Centra za socijalnu skrb nije pokazala najboljim rješenjem. U ovakvim situacijama, kada se radi o osobito važnom pravu iz Konvencije, odnosno njegovoj zaštiti, valjalo bi razmišljati o restriktivnijim rješenjima koja ne bi pitanje zaštite prava ostavljala diskreciji tijela koje je, u biti, zaduženo za provedbu propisa.

Čini se da se stalno radi na poboljšanju i unaprjeđenju zakonskih rješenja, no pitanje je je li to još uvijek dostatno, sa aspekta zaštite koju u svojoj praksi Europski sud nudi povrijeđenim konvencijskim pravima. Za zaštitu prava iz domene obiteljskog života ključna je učinkovitost i ažurnost tijela zaduženih za provedbu propisa, posebice centara za socijalnu skrb koji su u stalnom i neposrednom kontaktu sa osobama koje se nalaze u obiteljskim situacijama koja trebaju rješavanje, ali i sudova.

Nažalost, a imajući u vidu da se još uvijek nije ostvarila željena razina efikasnosti u praksi hrvatskih sudova kao i centara za socijalnu skrb, gdje zbog sukoba roditelja u konačnici najveći teret snosi dijete, za očekivati je kako će se pred Europskim sudom pojaviti još zahtjeva u kojima se podnositelji (ili podnositeljice zahtjeva) pozivaju na povredu prava na poštovanje obiteljskog života. K tomu, u ovim predmetima podnositeljima ne ide u korist ni podatak da i sam Europski sud nije dovoljno ažuran u postupanju, te je očekivati da može proći najmanje godina dana od podnošenja zahtjeva Europskom sudu (a što je već i do šest mjeseci od iscrpljivanja svih domaćih pravnih sredstava) do donošenja konačne presude samog Suda. Ako se uzme u obzir da podnositelji provedu nekoliko godina tražeći zadovoljštinu pred nacionalnim sudovima, vidljivo je da konačno rješenje ovog problema ne može ponuditi sam Europski sud, već značajnu ulogu u njegovu rješavanju moraju imati nacionalna tijela, kako zakonodavac tako i tijela koja postupaju u provedbi propisa.

Literatura

Batistić Kos, V. (2012), *Pozitivne obveze prema Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Zagreb, Narodne novine.

Cikač, V. (2015), *Podjela bračne stečevine s osvrtom na poslovne udjele u d.o.o.-u*, Financije, pravo i porezi, (6) 179–183.

(Europska) konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.

Harris, D. J., O'Boyle, M., Bates, E. P., Buckley, C. M. (2014), *Harris, O Boyle & Warbrick Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford: Oxford University Press.

Haška konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, Službeni list bivše SFRJ MU 7/1991.

INTERIGHTS, *Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja*, Priručnik za izobrazbu odvjetnika/ca, London.

Jakovac-Lozić, D. (2011), *Prosudbe Europskog suda za ljudska prava temeljene na dovezima suvremenih dokaznih sredstava u paternitetskim postupcima*, Zbornik PFZ, 61(4) 1131–1180.

Letsas, G. (2009), *A Theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights*, Oxford, Oxford University Press.

Obiteljski zakon (2003), Narodne novine br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/2007.

Obiteljski zakon (2015), Narodne novine br. 103/15.

Odbor ministara, 1236 sastanak (22-24 September 2015) (DH) - Action plan (12/06/2015), https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804abe95 (9. 6. 2017)

Odbor ministara, Pending cases: current state of execution, *Ribic v Croatia*, <http://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22ribic%22%2C%22EXECDocumentTypeCollection%22:%5B%22CEC%22%2C%22EXECIdentifier%22:%5B%22004-10227%22%5D%7D> (7. 6. 2017)

Prijedlog obiteljskog zakona (2015), Nacrt Vlade Republike Hrvatske, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Sjednice/2015/.../231%20-%201.pdf>

Rezolucija Odbora ministara, CM/ResDH(2017)338, <http://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECIdentifier%22:%5B%22001-178333%22%5D%7D> (24. 10. 2017)

Presude europskog suda za ljudska prava:

- Adžić protiv Hrvatske* (2015) ECHR 22643/14
Ahren protiv Njemačke (2012) ECHR 45071/09
B. i J. S. protiv Austrije (2010) ECHR18984/02
Bondavalli protiv Italije (2015) ECHR 35532/12
Elsholz protiv Njemačke (2000), ECHR 25735/94
Gas i Dubois protiv Francuske (2012) ECHR 25951/07
Gluhaković protiv Hrvatske (2011) ECHR 21188/09
Hoffmann protiv Austrije (1993) ECHR 12875/87
Karadžić protiv Hrvatske (2005) ECHR35030/04
Keegan protiv Irske (1994) ECHR 16969/90
Kilic protiv Turske (2000) ECHR 22492/93
Krušković protiv Hrvatske (2011) ECHR 46185/08
Kuppinger (br. 2) protiv Njemačke (2015) ECHR 62198/11
Lebbink protiv Nizozemske (2004) ECHR 45582/99
Marckx protiv Belgije (1979) ECHR 6833/74
Marić protiv Hrvatske (2014) ECHR 50132/12
Mikulić protiv Hrvatske (2002) ECHR 53176/99
Nazarenko protiv Rusije (2015) ECHR 39438/13
Pajić protiv Hrvatske (2016) ECHR 68453/1
Paulik protiv Slovačke (2006) ECHR 10699/05
Ribić protiv Hrvatske (2015) ECHR 27148/12
Salgueiro da Silva Mouta protiv Portugala (1999) ECHR33290/96
Schalk i Kopf protiv Austrije (2010) ECHR 30141/04
Rasmussen protiv Danske (1984) ECHR 8777/79
Tyrer protiv Ujedinjenog Kraljevstva (1978) ECHR 5856/72
Vojnity protiv Mađarske (2013) ECHR 29617/07
Vujica protiv Hrvatske (2015) ECHR 56163/12
Zaunneger protiv Njemačke (2009) ECHR 22028/04
X i drugi protiv Austrije (2013) ECHR 19010/07

Maša Marochini Zrinski, LL.D.

Assistant Professor,
Department for Theory of Law and State, Human
Rights, Philosophy of Law and Public Policy,
Faculty of Law, University of Rijeka, Croatia

**THE PATERNAL RIGHT TO RESPECT FOR FAMILY LIFE: Judgments of the
European Court of Human Rights against the Republic of Croatia**

Summary

Right to respect for family life is a fundamental human right enshrined in Article 8 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR). The scope of the right to respect for family life is subject to evolutive interpretation of the European Court of Human Rights (ECtHR). So far, the Court has delivered numerous judgments concerning parental rights, including the fathers' right to respect for family life. For example, the Court has decided cases where the applicant complained that his child had been placed for adoption without his knowledge or consent (Keegan v Ireland), where the applicant – a homosexual living with another man – was prevented from exercising contact rights with his daughter (Salgueiro da Silva Mouta v Portugal), where the German law did not provide a possibility to the applicant, unlike to divorced fathers and mothers, to be granted joint custody without the mother's consent (Zaunegger v Germany), or where the father was unable to exercise his contact rights in relation to his son during the course of divorce proceedings (Kilic v Turkey). The central part of this paper are the Court's judgments in three cases against Croatia (Gluhaković v Croatia, Krušković v Croatia, and Ribić v Croatia), where the applicants (fathers) filed complaints claiming a violation of their right to respect for private and family life. In all these cases, the Court found a violation of the applicants' right to respect for family life. The judgments are discussed in detail, together with the problems regarding the implementation of these judgments.

Keywords: *European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, European Court of Human Rights, right to respect for life, paternal rights; judgments against Croatia.*